

OLUMSUZ GÖREV UYUŞMAZLIĞININ ÇÖZÜMÜ İÇİN UYUŞMAZLIK MAHKEMESİ'NE BAŞVURU

M. İhan DİNÇ
Danıştay Tetkik Hâkimi
Uyuşmazlık Mahkemesi
Geçici Raportörü

PLAN

I — GİRİŞ

II — GÖREV UYUŞMAZLIKLARI

- 1) Tanım
- 2) Türleri ve Tasnif

III — OLUMSUZ GÖREV UYUŞMAZLIĞI

- 1) Tanım
- 2) Koşulları
- 3) Yöntem
- A) Yargı mercilerince yapılacak işlemler
- B) Uyuşmazlık Mahkemesi'nce yapılacak işlemler

IV — UYGULAMA VE SORUNLAR

V — SONUÇ

I — GİRİŞ :

Anayasanın 2. maddesi Cumhuriyetin niteliklerini; «Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk Milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti» olarak belirtmiştir.

Hukuk devleti; genel olarak devletin tüm faaliyetlerinin hukuka bağlı olması ve hukuk kuralları içinde yürütülmesi olarak tanımlanabilir. Devletin kamu gücünü kullanarak yaptığı faaliyetler kadar, bu gücü kullanmadan yürüttüğü faaliyetler de hukuk kuralları içinde cereyan eder. Bu faaliyetler sırasında tesis ettiği işlemler ve yaptığı eylemler, Anayasa'nın 125. maddesine göre yargı denetimine tabidir.

İdari rejimi ve bunun gerçekleşme aracı olan Adli ve İdari otoritelerin ayrılması esasını ve idari yargı sistemini benimseyen ülkemizde, idarenin idari eylemler ve işlemlerine karşı yargı yolu açık olduğundan, başka bir anlatımla bu eylemler ve işlemler idari yargı organının denetimine tabi olduğundan, Adli Yargı düzeni yanında İdari Yargı düzeni de yer almakta, ayrıca ve özel olarak askeri yargı düzeni ile birlikte halen üç yargı düzeni bulunmaktadır.

Bir ülkede değişik yargı düzenlerinin bulunması, yargı birliği sisteminin aksine, zorunlu olarak bunlar arasında görev ve hüküm uyumsuzluklarını da beraberinde getirmektedir. Durum böyle olunca, Adli, İdari ve Askeri Yargı düzenleri içinde yer alan Adli, İdari ve Askeri Yargı mercileri arasında çıkacak görev ve hüküm uyumsuzluklarını çözümleyecek yetkili bir mercie gereksinim duyulmaktadır. İşte Uyuşmazlık Mahkemesi bu zorunluluk ve gereksinim sonucu kurulmuş ve Anayasa'nın 158. ve Uyuşmazlık Mahkemesi'nin Kuruluş ve İşleyişi Hakkındaki 2247 sayılı Kanununun 1. maddelerine göre Adli, İdari ve Askeri Yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyumsuzluklarını kesin olarak çözmekle görevli kılınmış, bağımsız bir yüksek mahkeme olarak örgütlenmiştir.

Uyuşmazlık Mahkemesi'nin kuruluşunu gerektiren nedenler ve bu mahkemenin görevleri gözönüne alınınca Uyuşmazlık Mahkemesi'nin fonksiyonunun; Adli, İdari ve Askeri Yargı düzenleri arasındaki görev ve hüküm uyumsuzlukları bakımından düzenleyici durumda olmak, bu suretle de Adli, İdari ve Askeri Yargı yerlerinin görev alanlarını belirlemek ve aynı zamanda sınırlamak olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu itibarla Uyuşmazlık Mahkemesi adli, idari ve askeri yargı mercileri arasında dengeyi sağlayıcı bir rol oynamaktadır. Uyuşmazlık Mahkemesi'nin bu rolü; özellikle görev uyumsuzluklarında, adli, idari ve askeri yargı düzenlerinin görev alanları içinde kalmalarını, başka bir anlatımla, birbirlerinin görev alanlarına müdahale etmemelerini sağlamak suretiyle gerçekleşmektedir.

II — GÖREV UYUŞMAZLIKLARI :

1 — Tanım :

Anayasa'nın 142. maddesine göre mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir.

Gerek uygulamada, gerekse yasalarda görev; hem aynı yargı düzeninin içinde yer alan yargı mercileri, hem de ayrı yargı düzenleri içinde yer alan yargı mercileri arasındaki ilişkiyi belirler. Bu ilişkinin yukarıda belirtildiği gibi kanunla düzenlenmesine rağmen, gerek aynı yargı düzeni, gerekse farklı yargı düzenleri içinde yer alan yargı mercilerinin tarafları, sebebi ve konusu aynı olan davada kendilerini aynı anda görevsiz veya görevli görmeleri, bu suretle birbirlerinin görev alanlarına müdahaleleri mümkün olabilmekte ve böylece ortaya görev uyumsuzluğu çıkmaktadır. Bu uyumsuzluğun aynı yargı düzeni içinde yer alan yargı mercileri arasında çıkması halinde teknik anlamda (görev uyumsuzluğundan) ayrı yargı düzenlerine dahil yargı mercileri arasında çıkması halinde de (yargı yolu uyumsuzluğundan) söz edilir. Uyuşmazlık Mahkemesi'nin görevine girip, çözümlediği uyumsuzluklar teknik anlamda görev uyumsuzlukları değil, yargı yolu uyumsuzlukları olup, inceleyeceğimiz görev uyumsuzlukları işte bu uyumsuzluklardır.

2 — Türleri ve Tasnifi :

1945 yılında 4788 sayılı Yasa ile kurulan Uyuşmazlık Mahkemesi; yalnızca hukuk alanında doğan görev ve hüküm uyumsuzluklarını çözümlenmekle görevli iken 1961 Anayasa'sının 142. maddesi ile görev alanı genişletilmiş, ceza alanın-

daki görev ve hüküm uyumsuzluklarının çözümü de Uyuşmazlık Mahkemesi'nin görev alanına dahil edilmiştir. 1979 yılında bu Anayasa'nın 142. maddesine uygun olarak, 2247 sayılı Yasa ile yeniden kurulan yüksek mahkemenin görevi anılan yasa'nın 1. maddesi ile «Adli, İdari ve Askeri yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyumsuzluklarını kesin olarak çözmek,» olarak belirlenmiştir. Keza 1982 Anayasa'sının 158. maddesinde de Uyuşmazlık Mahkemesi «adli, idari ve askeri yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyumsuzluklarını çözümlenmeye yetkili bir yüksek mahkeme» olarak nitelenerek görev alanı açıkça gösterilmiştir.

Gerek Anayasa'nın 158. ve gerekse 2247 sayılı Yasa'nın 1. maddelerine göre Uyuşmazlık Mahkemesi'nin görevine girip çözmediği görev uyumsuzlukları; bu uyumsuzlukların çıktığı alan ve çıkarılan yargı yerleri bakımından şöyle bir tasnife tabi tutulabilir.

A — Ceza alanında doğan görev uyumsuzlukları

a) Adli Yargı yerleri (Ceza Mahkemeleri) ile Sıkıyönetim Askeri Mahkemeleri arasında doğan görev uyumsuzlukları.

b) Adli Yargı yerleri (Ceza Mahkemeleri) ile Askeri (olağan) Mahkemeleri arasında doğan görev uyumsuzlukları.

B — Hukuk alanında doğan görev uyumsuzlukları

a) Adli Yargı yerleri (Hukuk mahkemeleri) ile idari yargı yerleri (Danıştay, Bölge İdare ve İdare Mahkemeleri, Vergi Mahkemeleri) arasında doğan görev uyumsuzlukları.

b) İdari Yargı yerleri (Danıştay, Bölge İdare ve İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemeleri) ile Askeri Yüksek İdare Mahkemeleri arasında doğan görev uyumsuzlukları.

c) Adli Yargı yerleri (Hukuk Mahkemeleri) ile Askeri Yüksek İdare Mahkemesi arasında doğan görev uyumsuzlukları.

Bu tasnife göre Uyuşmazlık Mahkemesi'nin görev alanına girmeyen görev uyumsuzlukları ise şunlardır :

1 — Aynı yargı düzeni içinde yer alan mahkemeler arasındaki görev uyumsuzlukları, yukarıda belirlediğimiz gibi (II/1) teknik anlamda olan bu uyumsuzlukların çözümü Uyuşmazlık Mahkemesi'nin görev alanı dışında bulunmakta, bunların çözümü ve yeri usul yasalarında gösterilmektedir.

2 — İl ve İlçe İdare Kurulları gibi yargı yetkisini taşıyan kurullarla, genel mahkemeler ve sorgu hakimliği kararları arasında doğan görev uyumsuzluklarının çözümü Uyuşmazlık Mahkemesi'ne ait olmayıp, halen yürürlükte olan «Umumi Mahkemeler ve Karar Hakimleri ve Müstantiklerle, Umumi ve Hususi Karar Selâhiyetini Haiz Makamlar Arasındaki İhtilâfın Halli Hakkında»ki 1930 tarihli 1684 sayılı Yasa uyarınca Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun görevi içindedir.

3 — Yetki uyumsuzlukları da Uyuşmazlık Mahkemesi'nin görev alanı dışındadır. Bu uyumsuzlukların çözüm yeri ve usulü, usul yasalarında ayrıca gösterilmiştir.

Uyuşmazlık Mahkemesi'nin görev alanına giren görev uyuşmazlıkları öte yandan, bu uyuşmazlığın çıkış biçimine göre şöyle bir tasnife tabi tutulabilir.

- A — Olumlu görev uyuşmazlığı çıkarma
- B — Olumlu görev uyuşmazlığı
- C — Olumsuz görev uyuşmazlığı

Olumlu görev uyuşmazlığı çıkarma; Adli, İdari ve Askeri bir yargı merciine açılmış olan bir davada ileri sürülen görev itirazının reddi üzerine ilgili başsavcılar (Danıştay, Yargıtay, Askeri Yargıtay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi) tarafından görev konusunun incelenmesinin Uyuşmazlık Mahkemesi'nden istenmesidir. 2247 sayılı Yasa'nın 10-13. maddelerinde ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

Olumlu görev Uyuşmazlığı; Adli, İdari ve Askeri Yargı mercilerine açılan ve tarafları, sebebi ve konusu aynı olan davada, bu yargı mercilerinin ikisinin de kendilerini görevli gören kararlar vermiş olmaları ve bu kararların kesinleşmiş olması durumunda oluşan bir görev uyuşmazlığıdır. 2247 sayılı Yasa'nın 17-18. maddelerinde düzenlenmiştir.

Olumsuz görev uyuşmazlığı ise; Adli, İdari ve Askeri Yargı mercilerinden en az ikisinin tarafları, sebebi ve konusu aynı olan davada kendilerini görevsiz görmeleri ve bu yolda verdikleri kararların kesin veya kesinleşmiş olması halinde oluşur. 2247 sayılı Yasa'nın 14-16. maddelerinde düzenlenmiş olup, uygulamada en çok rastlanan bir görev uyuşmazlığı türüdür.

Görev uyuşmazlıkları; özellikle olumsuz görev uyuşmazlıkları, bu uyuşmazlık çözümlene dek davaların uzamasına neden olduğundan bunların kısa sürede çözümü, bunun için de Uyuşmazlık Mahkemesi'ne yöntemine uygun bir başvuruda bulunulması ile mümkündür. Bu itibarla bu tür uyuşmazlığın, özellikle hukuk alanında doğan olumsuz görev uyuşmazlıklarının çözümü için Uyuşmazlık Mahkemesi'ne ne yolda başvurulacağı ve bu konuda izlenecek yöntem özel bir önem taşımaktadır.

III — OLUMSUZ GÖREV UYUŞMAZLIĞI :

1 — Tanım :

2247 sayılı Yasa'nın 14. maddesi «Olumsuz görev uyuşmazlığı bulunduğu ileri sürülebilmesi için Adli, İdari ve Askeri Yargı mercilerinden en az ikisinin tarafları, konusu ve sebebi aynı olan davada kendilerini görevsiz görmeleri ve bu yolda verdikleri kararların kesin veya kesinleşmiş olması gerekir.» hükmünü taşımaktadır.

Anılan hükme göre olumsuz görev uyuşmazlığı; adli, idari ve askeri yargı düzenleri içinde yer alan yargı mercilerinden en az ikisinin, tarafları, sebebi ve konusu aynı olan davada kendilerini görevsiz görmeleri olarak tanımlanabilir. Böylece bu yargı yerleri davanın esasına giremediklerinden kişilerin hak arama özgürlükleri önemli ölçüde engellenmiş olur. Öte yandan bu uyuşmazlık çözümlene dek davaların uzamasına, gereksiz yere zaman, emek ve masraf kaybına yol açılır. Bu itibarla anılan uyuşmazlığın kısa sürede çözümü, hak arama öz-

gürlüğünü engelleyen bu durumu ortadan kaldırdığı gibi davanın asıl görevli yargı yerinde kısa sürede sonuçlanmasını sağlar.

2 — Koşulları :

Olumsuz görev uyuşmazlığının koşulları 2247 Sayılı Yasa'nın 14. maddesinde açıkça gösterilmiştir. Buna göre;

a — Adli, İdari ve Askeri Yargı düzenleri içinde yer alan yargı mercilerinde açılmış bir dava olmalıdır.

b — Bu davanın tarafları, sebebi ve konusu aynı bulunmalıdır.

c — Açılmış olan bu davada adli idari ve askeri yargı mercilerinden en az ikisi kendilerini görevsiz görmeleri; yani davada görevsizlik kararı vermeleri gerekir.

d — Verilen görevsizlik kararları ise kesin veya kesinleşmiş olmalıdır. Yani kararlar taraflara tebliğ olunmalı, temyiz edilmemişse, bu suretle, edilmiş ise temyiz incelemesi yapan yargı merciince onanmak suretiyle kesinleşme işlemi tamamlanmalı, kararlarda kesinleşme şerhleri bulunmalıdır.

Danıştay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi'nin ilk derecede baktığı davalar sonunda verilen kararlar kesin olup, bu kararlar aleyhine karar düzeltme yoluna gidilmesinin kararın kesinliğine etki eden bir durum olmadığı izahtan varestedir.

e — Bu uyuşmazlığın giderilmesinin ilgililerce veya ilgili makamlarca istenmesi gerekir. Yargı yerlerinin kendiliğinden bu uyuşmazlığın giderilmesini istemleri (ceza davaları dışında) sözkonusu değildir. 2247 sayılı Yasa'nın 14. maddesinin son fıkrasına göre olumsuz görev uyuşmazlığının giderilmesi ancak davanın taraflarınca, ceza davalarında ise ilgili makamlarca (C. Savcılığı, müdahil) istenebilir.

3 — Yöntem :

Olumsuz görev uyuşmazlığının çözümü için 2247 sayılı Yasa'nın 15. ve 16. maddelerinde belirlenen yöntem uygulanır. Anılan maddeler olumsuz görev uyuşmazlığı olduğunda, bunun çözümü için yapılacak işlemleri; yargı merciince yapılacak işlemler (madde 15.) ve Uyuşmazlık Mahkemesi'nce yapılacak işlemler olarak bir ayrıma tabi tutmuştur.

A — Yargı mercilerince yapılacak işlemler :

2247 sayılı Yasa'nın 15. maddesine göre Ceza davalarında; görevsizlik kararı ile davanın intikal ettiği yargı yeri de davada kendisini görevsiz görüp görevsizlik kararı vermiş ise, olumsuz görev uyuşmazlığı olduğundan, dava dosyasının son görevsizlik kararını kendisi verdiği cihetle bu mahkemece doğrudan doğruya Uyuşmazlık Mahkemesi'ne gönderilip, görevli mahkemenin belirlenmesi istenmelidir. Tabii bu mahkemenin verdiği görevsizlik kararının kesinleşmiş olması koşuluyla. Son görevsizlik kararı veren mahkemenin böyle bir is-

temde bulunmaması halinde bu istemin; davanın taraflarınca, ayrıca ilgili makamca (savcılık, müdahil) yapılması halinde yine dosya bu istem ile birlikte son görevsizlik kararı veren mahkemece Uyuşmazlık Mahkemesi'ne gönderilecektir.

Ceza davaları dışında kalan davalarda (hukuk davaları, idari davalar, vergi davaları) ise, görevsizlik kararı üzerine kendisine tarafları, sebebi ve konusu aynı olan dava açılan yargı yeri de davada görevsizlik kararı vermiş ise, bu mahkemenin yani son görevsizlik kararı veren yargı mercinin, bu kararın kesinleşmesinden sonra taraflardan birinin istemi üzerine dava dosyasını Uyuşmazlık Mahkemesi'ne göndermesi gerekir. Uygulamada bu istem; Uyuşmazlık Mahkemesi'ne gönderilmek üzere son görevsizlik kararı veren yargı merciiine verilen bir dilekçe ile yapılmakta, ilgili yargı mercii, uyuşmazlığının giderilmesi istemini içeren dilekçe ile görevsizlik kararına konu olan dava dosyasını dizi pusulasına bağlayıp bir müzekkere ile Uyuşmazlık Mahkemesi'ne göndermektedir. Bu müzekkerede ilgilinin görev uyuşmazlığının giderilmesi istemine atfen, uyuşmazlığın çözümü istenmektedir.

B — Uyuşmazlık Mahkemesi'nce yapılacak işlemler :

Olumsuz görev uyuşmazlığının çözümü için dosyanın Uyuşmazlık Mahkemesi'ne intikali üzerine, Uyuşmazlık Mahkemesi'nce yapılacak işlemler 2247 sayılı Yasa'nın 16. maddesinde gösterilmiştir. Anılan maddeye göre, Uyuşmazlık Mahkemesi; olumsuz görev uyuşmazlığı ile ilgili dosyaların ilk incelenmesi sırasında ve gerekli gördüğü hallerde ilgili başsavcılarının görüşünü alacaktır.

İlgili başsavcılar; olumsuz görev uyuşmazlığı, adli ve idari yargı mercileri arasında çıkmış ise, Danıştay Başsavcısı ile Yargıtay C. Başsavcısı, adli ve askeri Yargı mercileri arasında çıkmış ise, Yargıtay C. Başsavcısı ile Askeri Yargıtay Başsavcısı, Adli ve Askeri İdari Yargı mercii arasında çıkmış ise, Yargıtay C. Başsavcısı ile Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Başsavcısı, İdari Yargı yerleri ile Askeri İdari Yargı mercii arasında çıkmış ise, Danıştay Başsavcısı ile (AYİM) Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Başsavcısıdır.

Başsavcılarının düşüncelerinin alınmasını müteakip Uyuşmazlık Mahkemesi, 2247 sayılı Yasa'nın 27. maddesine göre olumsuz görev uyuşmazlığının giderilmesine ilişkin istemi önce şekil ve süre bakımından inceler. Yöntemine uygun olmayan ve süresinde yapılmayan istemi reddeder. Şayet istem şekil ve süre bakımından yasaya uygun ise konuyu görev yönünden inceleyip, görevli yargı merciiini belirten kararını verir.

Uyuşmazlık Mahkemesi hukuk ve ceza bölümleri ile genel kurulun kararları, 2247 sayılı Yasa'nın 29. maddesine göre kesindir. Bu kararlar aleyhine kânun yollarına başvurulamayacağı gibi, aynı yasanın 28. maddesine göre ilgili yargı mercileri ile bütün makam, kuruluş ve kişiler bu kararlara uymak ve geciktirmeksizin onları uygulamakla yükümlüdür. Bu itibarla Uyuşmazlık Mahkemesi'nce görev uyuşmazlığı çözüldükten ve görevli yargı yeri böylece belirlendikten sonra, Uyuşmazlık Mahkemesi'nce görevli kılınan yargı yerinin, anılan karar uyarınca davaya devamla esasa girmesi ve esastan karar vermesi, artık görev konusu bir daha tartışmaması gerekir.

IV — UYGULAMA VE SORUNLAR :

Olumsuz görev uyumsuzlukları; davanın esasına girmeyi engellediği için kişilerin hak arama hürriyetini olanaksız hale getirir. Davaların uzamasına, zaman, emek ve masraf kaybına neden olur. Esasen bu uyumsuzluk yüzünden ve anılan uyumsuzluk çözümlene dek uzayan davanın, bir de olumsuz görev uyumsuzluğunun çözümü için izlenecek yöntemde ve uygulamada yapılan aksaklıklar nedeniyle daha da uzamaması için uygulamada karşılaşılan aksaklıklara değinmek gerekir. Bu suretle aynı aksaklıkların yapılması önlenmek suretiyle uygulama sürat sağlanmış olacaktır.

1 — Uyuşmazlık Mahkemesi'ne olumsuz görev uyumsuzluğunun çözümü için intikal eden kimi dosyalarda kararların kesinleşmediği, kesinleşme işlemlerinin yapılmadığı, kararlarda kesinleşme şerhlerinin bulunmadığı gözlenmektedir. Durum böyle olunca; görev uyumsuzluğunun koşulları gerçekleşmediğinden ya bu işlemler yapılmak üzere dosya mahalline iade edilmekte, ya da yine bu işlemler yapılmak için başvuru reddedilerek dosya yerine gönderilmektedir. Nitekim Uyuşmazlık Mahkemesi Ceza Bölümü; 9.6.1981 gününde, 17365 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 2.2.1981 günlü, 1980/582, 1981/44 sayılı kararla «adli yargı kararının 2247 Sayılı Yasa'nın 14. maddesi gereğince kesinleşmiş bulunması karşısında inceleme kabiliyeti bulunmayan başvuru»yu reddetmiştir.

O halde; olumsuz görev uyumsuzluğunun çözümü için Uyuşmazlık Mahkemesi'ne gönderilecek dosyalarda yargı yerlerince verilen görevsizlik kararlarının mutlaka kesinleştirilmesi ve kararlara kesinleşme şerhi verilmesi gerekmektedir.

2 — 2247 sayılı Yasa'nın 2592 sayılı Yasa ile değişik 15. maddesi «olumsuz görev uyumsuzluklarına dava dosyası; ceza davalarında son görevsizlik kararı veren mahkemece bu kararın kesinleşmesinden sonra doğrudan doğruya, diğer davalarda son görevsizlik kararı veren mahkemece bu kararın kesinleşmesinden sonra taraflardan birinin istemi üzerine Uyuşmazlık Mahkemesi'ne gönderilir ve görevli mahkemenin belirlenmesi istenir» hükmünü taşımaktadır.

Ancak ve özellikle ceza davalarında, iki ayrı görevsizlik kararı nedeniyle olumsuz görev uyumsuzluğu olduğu ve dosyanın son görevsizlik kararı veren mahkemece doğrudan Uyuşmazlık Mahkemesi'ne gönderilmesi gerektiği halde ya ilgili başvuru kanalı ile Uyuşmazlık Mahkemesi'ne gönderildiği veya son görevsizlik kararı veren mahkemenin dosyayı ilk görevsizlik kararı veren mahkemeye gönderdiği gözlenmektedir.

Dosyanın ceza davalarında doğrudan Uyuşmazlık Mahkemesi'ne gönderilmesi yasa gereğidir.

Öte yandan; dosyanın Uyuşmazlık Mahkemesi'ne değil, ilk görevsizlik kararı veren mahkemeye intikal etmesi üzerine bu mahkemece, olumsuz görev uyumsuzluğunun oluşması nedeniyle bunun çözümü için dosyanın Uyuşmazlık Mahkemesi'ne gönderilmesi gerektiği halde bu yapılmayıp davaların uzamasına neden olan değişik uygulamalarda bulunmaktadır. Şöyleki;

a) Ya dosya esasa kaydedilmekte, uzunca bir süre görev uyumsuzluğu olduğu fark edilmeden yargılamaya devam edilmekte daha sonra görev uyumsuzluğunun fark edilmesi üzerine yargılamanın durdurulmasına karar verilerek dosya aylar hatta yıllar sonra Uyuşmazlık Mahkemesi'ne gönderilmekte,

b) Ya da görev uyuşmazlığı olduğu halde, esasa kaydedilen dosya üzerinde yargılama yapıp esastan karar verilmekte, ancak karar temyiz edilerek hüküm Yargıtay'ın ilgili Dairesi'nce «Görev uyuşmazlığı giderilmeden esasa girilerek hüküm kurulması yasa'ya aykırı görülerek» bozulmakta, bozmaya uyularak bu kez dosya bir kararla görev uyuşmazlığının çözümü için Uyuşmazlık Mahkemesi'ne gönderilmektedir.

Her iki halde de gereksiz yere yapılan işlemler sonucu davalar uzamış olmakta, başlangıçta oluşan olumsuz görev uyuşmazlığı bu işlemler yüzünden aylar hatta yıllar sonra çözülmektedir. Ayrıca bu şekilde görevsiz mahkemelerce verilen kararların bir kısmı temyiz edilmediği cihetle kesinleşmekte, buna rağmen yargı yerinde kesin hüküm durumu nazara alınmadan, kesinleşen kısımları da kapsayacak şekilde yeniden görevsizlik kararı verilmekte ve bu husus karışıklıklara neden olmaktadır.

Bu itibarla; olumsuz görev uyuşmazlığı oluşan hallerde dosyanın kesinleşme işlemi tamamlandıktan sonra ve özellikle ceza davalarında doğrudan doğruya son görevsizlik kararı veren mahkemece Uyuşmazlık Mahkemesi'ne gönderilmesi şayet ilk görevsizlik kararı veren mahkemeye gönderilmişse bu tür dosyaların derhal incelenerek olumsuz görev uyuşmazlığının tesbiti üzerine yine vakit geçirilmeden Uyuşmazlık Mahkemesi'ne intikal ettirilmesi gerekmektedir.

3 — Ceza davalarında, oluşan olumsuz görev uyuşmazlıklarında; yukarıda değinildiği gibi dosyanın doğrudan Uyuşmazlık Mahkemesi'ne gönderilmesi gerekirken 2247 sayılı Yasa'nın 2592 sayılı Yasa ile değiştirilmeden önceki 15. maddesi uyarınca olumsuz görev uyuşmazlığının çözümüne ilişkin istem yazısı ile ilgili başvarıklara gönderildiği gözlenmekte, dosya daha sonra başvarıklarca Uyuşmazlık Mahkemesi'ne intikal ettirilmekte, böylece zaman kaybına yol açılmaktadır.

Oysa; 2247 sayılı Yasa'nın değişik 15. maddesine göre ceza davalarında dava dosyası son görevsizlik kararı veren mahkemece kararın kesinleşmesinden sonra doğrudan Uyuşmazlık Mahkemesi'ne gönderilerek olumsuz görev uyuşmazlığının çözümü istenilmelidir.

4 — 1684 Sayılı Kanun kapsamına giren ve adli yargı mercileri ile idare kurulları arasında doğan görev uyuşmazlıklarının anılan yasa gereği Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nca çözülmesi gerekirken bu tür görev uyuşmazlıklarının çözümü için dosyanın Uyuşmazlık Mahkemesi'ne gönderildiği gözlenmektedir.

Bu tür başvurular Uyuşmazlık Mahkemesi'nce, mahkemenin görev alanına girmediğinden reddedilmektedir. Uyuşmazlık Mahkemesi Ceza Bölümü; 23.3.1984 günlü, 18350 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 6.2.1984 günlü, 1984/11-77 sayılı kararla» anlaşmazlık adli yargı mercii ile İl İdare Kurulu arasında husule geldiği ve bu gibi görev uyuşmazlıklarının 1684 sayılı Kanun uyarınca Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nca çözülmesi gerektiği cihetle 2247 sayılı Yasa'nın 14. maddesinde olumsuz görev uyuşmazlığı için öngörülen koşullar gerçekleşmediğinden, Uyuşmazlık Mahkemesi'nin görev alanı dışında kalan başvuru'yu reddetmiştir.

Halbuki; bu tür uyuşmazlıkların Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nda çözülmesi için doğrudan Yargıtay C. Başsavcılığı'na gönderilmesi gerekir.

5 — Öte yandan; adli, idari ve askeri yargı düzenleri içinde yer alan mahkemelerin kendi aralarında husule gelen görev ve yetki uyumsuzluklarının CMUK'nun madde 13. ve 18. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun Madde 25. ve Askeri Mahkemeler Kuruluş ve Yargılama Usulü Hakkındaki Kanunun madde 30. 31. ve 2577 sayılı Kanunun 43. 44. maddeleri uyarınca yetkili üst mahkemeler veya Yargıtay'ca çözülmesi icap ederken bu tür görev ve yetki uyumsuzluklarının da Uyuşmazlık Mahkemesi'ne çözümlenmek üzere gönderildiği görülmektedir.

Bu görev ve yetki uyumsuzlukları Uyuşmazlık Mahkemesi'nin görev alanı dışında kaldığından, bu konudaki başvurular da Uyuşmazlık Mahkemesi'nce reddedilmektedir. Uyuşmazlık Mahkemesi Hukuk Bölümü; 4.2.1984 günlü, 18302 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 19.12.1983 günlü, 1983/11-31 sayılı kararla» olumsuz görev uyumsuzluğu iki adli yargı mercii olan İş Mahkemesi ile Asliye Hukuk Mahkemesi kararları nedeniyle olup, 2247 sayılı Yasa'nın 14. maddesinde ki koşullar gerçekleşmediğinden, başvuru'yu reddetmiştir.

Keza; Uyuşmazlık Mahkemesi Ceza Bölümü; 1.4.1984 günlü, 18328 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 12.12.1983 günlü, 1983/263-697 sayılı kararında aynı yargı düzeni içerisinde yer alan iki adli yargı yerinin yetkisizlik kararlarının üzerinde oluşan olumsuz yetki uyumsuzluğunun çözümü istemine ait başvuruyu da aynı şekilde reddetmiştir.

6 — Öte yandan; hukuk alanında doğan olumsuz görev uyumsuzluklarında son görevsizlik kararı veren mahkemece bu kararın kesinleşmesi üzerine ve taraflardan birinin istemi ile dava dosyasının Uyuşmazlık Mahkemesi'ne gönderilmesi 2247 sayılı Yasa'nın değişik 15/b. maddesi gereğidir.

Oysa; bu tür uyumsuzluklarda ya karar kesinleşmeden, ya da ilgilinin talebi olmadan dosya gönderilmekte veya dava dosyası gönderilmeyip sadece görev uyumsuzluğunun çözümü istemini içeren dilekçe gönderilmektedir. Bu durumda, Uyuşmazlık Mahkemesi yöntemine uygun olmayan başvuruyu reddetmekte, bu da zaman, emek ve masraf kaybına yol açmaktadır.

7 — Adli Yargı yerinin görevsizlik kararı üzerine kimi kez dosyanın ilgilinin talebi ile İdari Yargı yerine intikal ettiği, İdari Yargı yerinin; dava dilekçesi olmadığı halde, dosyanın İdari Yargı yerine gönderilmesine ilişkin dilekçeyi dava dilekçesi gibi kabul ederek dosyayı esasa kaydettiği, daha sonra da görevsizlik kararı vererek olumsuz görev uyumsuzluğu olduğundan, bunun çözümünü istediği görülmektedir.

Oysa; 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununa göre ilgililerce İdari Yargı yerinde usulünce düzenlenmiş bir dilekçe ile dava açılması gerekir.

Oysa; böyle bir dilekçe ile dava açılmayan durumlarda verilen görevsizlik kararı görev uyumsuzluğuna konu olmamaktadır. Bu tür verilen görevsizlik kararı sakattır. Ancak bu sakatlığı tesbit, temyiz incelemesi yapan yargı yerlerine ait olduğundan, Uyuşmazlık Mahkemesi böyle bir görevsizlik kararı üzerine olumsuz görev uyumsuzluğu oluşmadığına, usulen dava açılmadığına işaret etmekte, veya öteki noksanlıklar üzerine başvuruyu reddetmektedir.

Uyuşmazlık Mahkemesi Ceza Bölümü; 15.7.1983 günlü, 18105 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 30.5.1983 günlü, 1983/134-276 sayılı kararla «Adli Yargı yerinde açılan davada görevsizlik kararı verilmiş ise de, İdari Yargı yerinde usu-

lüne uygun bir şekilde dava açılmamış olduğundan, 2247 sayılı Yasa'nın 19. maddesindeki koşullar gerçekleşmediği cihetle, başvuru»yu reddetmiş, keza; 26.12.1983 günlü, 18263 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 11.11.1983 günlü, 1983/8-28 sayılı Hukuk Bölümü kararında da yöntemine uygun olmayan başvurunun reddini kararlaştırmıştır.

Ceza davalarında Adli Yargı yerinin verdiği görevsizlik kararı görevli olduğu söylenen mahkemede CMUK, nun 263. maddesi gereğince son soruşturmanın açılması kararının sonuçlarını doğurduğundan yukarıda belirlenen durum ortaya çıkmaz.

Ancak hukuk davalarında bir yargı yerinin görevsizlik kararı görevli olduğu söylenen ve yargı düzeni değişik olan mahkemede bu sonucu doğurmaz. Onun için bu mahkemede davanın yenilenmesi değil, yeni bir dava açılması gerekir.

Örneğin; ormandan çıra çıkarıldığı iddiası ile köy muhtarlığınca para cezası kesilen davacının bu cezasının kaldırılması istemi ile açtığı dava üzerine sulh ceza mahkemesince verilen görevsizlik kararı ile dosyanın idare mahkemesine intikali sonucu bu mahkemece, kendilerine usulünce dava açılmaması nedeniyle dosyanın sulh ceza mahkemesine iadesine karar verilmiş, C. Savcılığı'nca görev uyuşmazlığının çözümü için Uyuşmazlık Mahkemesi'ne gönderilen dosya; ortada görevsizlik kararı bulunmadığından ve 2247 sayılı Yasa kapsamına giren olumsuz görev uyuşmazlığı oluşmadığından dosya savcılığa geri çevrilmiştir. Keza, 193 Sayılı Kanuna Muhalefet suçundan sanık bir kişinin cezalandırılması istemi ile açılan kamu davasında sulh ceza mahkemesi davada Vergi Mahkemesi'nin görevli oluşu gerekçesi ile görevsizlik kararı vererek dosyayı vergi mahkemesine göndermiş, bu mahkemede usulünce açılmış dava bulunmadığından, dosyayı mahkemeye gönderilmek üzere savcılığa iade etmiştir.

C. Savcılığı'nın görev uyuşmazlığının çözümü için Uyuşmazlık Mahkemesi'ne gönderdiği dosya, Vergi Mahkemesi'nin iade yazısının görevsizlik kararı olmaması nedeniyle olumsuz görev uyuşmazlığı oluşmadığından, dosyayı yerine iade etmiştir.

Bu iki örnekte görüldüğü üzere, ceza mahkemelerinin görevsizlik kararı üzerine dosyanın; yargı düzeni değişik olduğu için doğrudan vergi mahkemelerine intikal ettirilmeyip, savcılıklarca durumun ilgili yerlere (defterdarlık vs.) bildirilerek bu makamlarca gerekli görüldüğü takdirde vergi mahkemelerinde veya idare mahkemelerinde usulüne uygun bir şekilde dava açma imkânının verilmesi icap eder.

8 — Olumsuz görev uyuşmazlıklarında görevsizlik kararlarının gereklilikten yoksun olduğu, kararda davanın esasına dair ibarelere de yer verildiği gözlenmektedir. Örneğin; bir adli yargı yeri kararında «Yargıtay'ın belirgin içtihatlarına göre mahkemelerce yönetimi zorlayıcı kararlar verilemeyeceği, sonradan ihale şartnamesinde yapılan değişikliğin idarenin taktir hakkına giren tasarrufu olduğu, bu tasarrufun iptaline adli mercilerde karar verilmesinin yasa'ya uygun olmadığı gibi, davacının bunda yararı da bulunmadığı» gerekçesi ile yolunca belirlenmeyen davanın reddine karar verilmiştir. Görüldüğü gibi, kararda göreve temas eden hususlarda bulunmakta ancak dava, esastan reddedilmektedir. Bu durumun karışıklığa mahal verdiği açıktır.

Uyuşmazlık Mahkemesi Hukuk Bölümü; 16.5.1983 günlü, 1983/6 - 22 sayılı kararında bu son kararın davayı esastan reddeden bir karar olduğunu kabul etmiş, ortada İdari Yargı yerince verilmiş açık görevsizlik kararına karşın, adli yargı'da açıkca görevsizlik kararı verilmediği, kararın esastan red kararı olduğu cihetle, iki ayrı görevsizlik kararı bulunmadığından koşulları gerçekleşmediği cihetle, olumsuz görev uyuşmazlığının çözümüne ilişkin başvuruyu reddetmiştir.

Keza; Uyuşmazlık Mahkemesi Hukuk Bölümü'nün 3.12.1984 günlü, 18594 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 8.10.1984 günlü, 1984/16 - 17 sayılı kararına konu olan bir anlaşmazlıkta, bir İdari Yargı yeri kendisine açılan davanın İdari dava türlerinden olmadığı, bu nedenle dilekçenin 2577 Sayılı Kanunun 3. maddesine uygun bulunmadığını belirtmiş ve aynı kanunun 15/1 - d. maddesine göre, 30 gün içinde noksanlıklar tamamlanarak usulüne uygun dilekçe ile dava açılmak üzere dilekçeyi reddetmiştir. Davacı karardaki müphemiyet nedeniyle dilekçe red kararını görevsizlik kararı kabul ederek adli yargı'da dava açmış, adli yargı yerinin görevsizlik kararı üzerine görev uyuşmazlığı olduğundan bahisle, bunun giderilmesini istemiştir. Uyuşmazlık Mahkemesi anılan kararında dilekçenin reddi kararı görevsizlik kararı olmadığından, 2247 Sayılı Kanunun 14. maddesine göre olumsuz görev uyuşmazlığı oluşmadığı cihetle, yönetime uygun olmayan başvuruyu reddetmiştir.

Görüldüğü gibi; İdari Yargı'nın açık seçik olmayan kararı davacıyı yanıltmıştır.

9 — Ayrıca; görevsizlik kararlarında mahkemenin görevsizliğe karar verdikten sonra görevli mahkemeyi göstermesi gerekmektedir. Bunun gösterilmesi yanılığlara neden olmaktadır.

Uyuşmazlık Mahkemesi Hukuk Bölümü; 28.2.1985 günlü, 18681 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 25.12.1984 günlü, 1984/25 - 25 sayılı kararında, yargı yolunu değiştirmeyecek şekilde görevsizlik kararı veren bir mahkemenin kararı üzerine davacının oluşturduğunu ileri sürdüğü görev uyuşmazlığında bu tür görevsizlik kararının olumsuz görev uyuşmazlığına neden olamayacağını belirtmiştir. Şayet mahkeme kararında görevli yargı yerini gösterseydi davacı gereksiz yere Uyuşmazlık Mahkemesi'ne başvuramaz ve ihtilâfta uzamamış olurdu.

10 — Öte yandan ayrı yargı düzenine dahil yargı yerlerinin verdikleri görevsizlik kararları nedeniyle oluşan olumsuz görev uyuşmazlıkları Uyuşmazlık Mahkemesi'nde çözümlenecek yerde kimi kez doğrudan Yargıtay'a, Yargıtay C. Başsavcılığı'na gönderilmekte, ya Yargıtay ilgili dairesi'nce «İş Uyuşmazlık Mahkemesi'nin görev alanına girdiğinden» dosya Uyuşmazlık Mahkemesi'ne intikal ettirilmekte ya da Başsavcılık bir yazı ile dosyayı Uyuşmazlık Mahkemesi'ne göndermekte ve böylece zaman, masraf ve emek kaybına yol açılmaktadır.

V — SONUÇ :

Yargılamada asıl olan; davaların, zaman, emek ve masraf kaybına yol açmadan, kısa sürede, zahmetsiz ve ucuz bir şekilde sonuçlandırılmasıdır.

Görev uyuşmazlıkları, özellikle olumsuz görev uyuşmazlıkları kişilerin hak arama hürriyetlerini güçleştirmekte, davaların uzamasına, zaman, emek ve masraf kaybına yol açmaktadır.

Bunun önlenmesi için; yargı yerlerinin, görev alanlarını çok iyi değerlendirmeleri, hem, görev alanı dışına çıkmamaları, hem de görev alanına giren hususlarda görevsizlik kararı vererek görev uyuşmazlığı oluşturmamaları gerekir.

Görev uyuşmazlığının olduğu ahvalde ise yonteme uygun olarak bunun çözümünün istenmesi, yonteme aykırılık nedeniyle başvurunun reddine neden olmayarak bu uyuşmazlığın kısa sürede çözümüne yardımcı olunması zorunludur.

Bu suretle zaten görev uyuşmazlığı yüzünden yeterince uzayan davaların daha da uzamaması ve adaletin zamanında gerçekleşmesi sağlanmış olur.